

УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ПРАЦІ НА ЗАЛІЗОРУДНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

*Розглянуто динаміку продуктивності праці на залізорудних підприємствах України.
Вказані фактори її підвищення*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Залізорудна промисловість займає провідне місце в економіці України, забезпечуючи як внутрішні потреби держави, так і значні обсяги експортних поставок.

Загальний стан виробництва залежить від багатьох чинників, зокрема, від ефективності праці. Одним з найважливіших інтегральних показників ефективності, що відбиває рівень використання персоналу підприємства, як відомо, служить продуктивність праці. Характерною рисою гірничої промисловості як традиційної галузі господарства є порівняно низькі вартісні значення продуктивності праці у зіставленні з високотехнологічними галузями економіки.

Разом з тим рівень використання праці в залізорудній промисловості України впливає на загальну ефективність роботи підприємств, тому становить інтерес дослідження динаміки продуктивності праці на шахтах і гірничозбагачувальних комбінатах і управління цим показником за допомогою комплексу заходів, насамперед технічного та організаційного характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасне становище залізорудної промисловості України розглянуто у ряді робіт, зокрема, в [1-3], в яких висвітлюються основні тенденції, що домінують у галузі.

Разом з тим у названих роботах відсутній аналіз динаміки продуктивності праці на провідних підприємствах галузі та розгляд

факторів, які впливають на її рівень, з можливістю управління ними.

Мета дослідження. Аналіз показників продуктивності праці на конкретних підприємствах галузі з відкритим та підземним способами розробки корисних копалин та виявлення резервів зростання цього показника.

Виклад основного матеріалу дослідження. В 2002 р. у країні було виготовлено 58900 тис. т товарної залізної руди, а в 2003 р., при зростанні обсягу на 6 % – 62497 тис. т. Сьогодні більшу частину залізорудної продукції виготовляють на гірничозбагачувальних комбінатах і лише близько 20 % на шахтах.

Істотні коливання цін на залізорудну сировину навіть протягом короткого відрізка часу, що мають місце сьогодні, не дозволяють, як представляється, відбити реальну картину динаміки продуктивності праці. Підприємства галузі випускають, як правило, досить обмежений набір видів продукції, тому доцільно провести аналіз динаміки продуктивності праці з випуску в натуральному вимірі наступних видів продукції: сирові й товарної руди для гірничозбагачувальних комбінатів і товарної руди для шахт.

Динаміка складових, що визначають рівень продуктивності праці для ряду провідних гірничозбагачувальних комбінатів України, за даними [5-7], представлена в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка продуктивності праці на гірничозбагачувальних комбінатах

Підприємство	Показник	Роки				
		1983	2000	2001	2002	2003
ВАТ «ПівнГЗК»	Видобуток сирової руди, тис. т	46756	14727	15939	16519	17294
	Виробництво товарної руди, тис. т	19355	5975	6565	7061	7555
	Облікова чисельність персоналу, чол.	12314	13042	11634	10933	10612
	Продуктивність праці по сирій руді, т/рік	3797	1129	1370	1511	1630
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	1572	458	564	646	712
ВАТ «ЦГЗК»	Видобуток сирової руди, тис. т	21938	11628	11247	11004	10788
	Виробництво товарної руди, тис. т	8230	4030	4248	4116	4159
	Облікова чисельність персоналу, чол.	8086	9320	8783	7351	6827
	Продуктивність праці по сирій руді, т/рік	2713	1248	1281	1497	1580
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	1018	432	484	560	609
ВАТ «ПівдГЗК»	Видобуток сирової руди, тис. т	35318	18719	18082	16462	16865
	Виробництво товарної руди, тис. т	17432	8345	8299	7629	7773
	Облікова чисельність персоналу, чол.	6932	9835	9796	9936	9548
	Продуктивність праці по сирій руді, т/рік	5095	1903	1846	1657	1766
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	2515	849	847	768	814
ВАТ «ІнГЗК»	Видобуток сирової руди, тис. т	34130	27917	25842	30648	34682
	Виробництво товарної руди, тис. т	14893	11501	10400	12446	13728
	Облікова чисельність персоналу, чол.	7742	10717	10738	10694	11730
	Продуктивність праці по сирій руді, т/рік	4408	2605	2407	2866	2957
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	1924	1073	969	1164	1170

На ВАТ «ПівнГЗК» рівень видобутку сирової і виробництва товарної руди протягом 2000-2003 р. відповідно в 3,2 й 2,7 рази поступався показнику 1983 р., у той час як середньооблікова чисельність персоналу відрізнялася не настільки значно, причому, якщо в 2000 р. чисельність персоналу була навіть вище, ніж в 1983 р. – 13042 чол. проти 12314 чол., то в наступні роки вона скоротилася, досягнувши 10612 чол. в 2003 р.

Зазначені фактори визначили наступні зміни продуктивності праці. По сирій руді вона протягом 2000-2003 р. увесь час зростала, збільшилась із 1129 т/рік до 1630 т/рік. По товарній руді за аналогічний період був також відзначений ріст з 458 т/рік до 712 т/рік. При цьому навіть найкращі показники 2003 р. помітно поступаються 1983 р.: по сирій руді в 2,3 рази, по товарній – в 2,2 рази.

Динаміка приросту продуктивності праці, розрахованої по товарній руді, представлена на рис. 1. За 2000-2003 р. продуктивність праці зросла на ВАТ «ПівнГЗК» на 55 %, при цьому найбільший ріст спостерігався в 2002 р.

ВАТ «ЦГЗК» помітно й послідовно скорочувало чисельність персоналу, що в 2003 р. в 1,4 рази була меншою рівня 2000 р. У той же час видобуток сирової і виробництво товарної руди змінювалися хитливо: був відзначений як ріст (в 2001 р. у порівнянні з 2000 р. і в 2003 у порівнянні з 2002 р.), так і зниження (в 2002 р. у порівнянні з 2001 р.) обсягів. У результаті спільної дії зазначених факторів спостерігався постійний ріст продуктивності праці (табл. 1, рис. 1) при цьому, як і на ВАТ «ПівнГЗК», найбільший приріст відзначений в 2002 р.

ВАТ «ПівдГЗК» відрізнялося тим, що продуктивність праці на ньому не мала тенденцію до росту, хоча рівень цього показника був за відповідні роки помітно вище, ніж на двох розглянутих раніше підприємствах. На комбінаті практично зберігалася чисельність персоналу (коливання були незначні), але скорочення продуктивності праці (див. табл. 1, рис. 1) за ряд років було викликано падінням виробництва. В 2002 й 2003 р. продуктивність праці становила відповідно 90 % і 96 % рівня 2000 р.

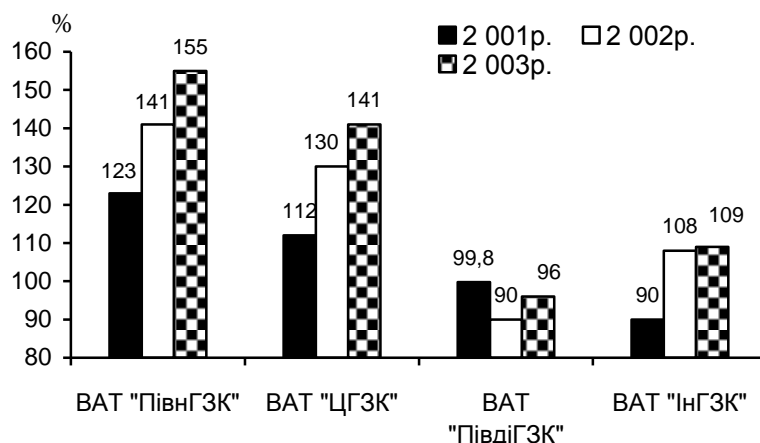

Рис. 1. Індекс продуктивності праці на гірничозбагачувальних комбінатах (2000 р. – 100 %)

Лідером з видобутку сирової і виробництву товарної руди, чисельності персоналу було ВАТ "ІнГЗК". Для підприємства характерно те, що воно єдине з комбінатів перевершило в 2003 р. досить високий рівень видобутку руди 1983 р. Разом з тим показник продуктивності праці 1983 р. так і не був досягнутий, що пояснюється чисельністю персоналу, що в 2003 р. перевищувала рівень початку 80-х років в 1,5 рази.

Порівнюючи показники гірничозбагачувальних комбінатів, необхідно відзначити, що в період 2000-2003 р. за ефективністю праці лідирували "ІнГЗК" і "ПівдГЗК", а в 2003 р. продуктивність праці з

товарної руди на "ІнГЗК" в 1,4 рази, перевищувала показник "ПівдГЗК", в 1,9 рази "ЦГЗК" і в 1,6 рази "ПівнГЗК".

Рівень ефективності праці гірничодобувної галузі країни особливою гостротою підкреслюється порівнянням її з підприємствами США [8] (див. табл. 2).

Зазначені дані свідчать про те, що в середньому продуктивність праці на комбінатах США (на 8-ми з них) становить 29173 т. у рік по сировій руді. Найбільш високий рівень – 40667 т. – досягнуто на гірничозбагачувальному комбінаті National Steel Pellet Co. Це суттєво перевищує вітчизняні показники.

Таблиця 2. Виробничі показники гірничозбагачувальних комбінатів США

Гірничозбагачувальний комбінат	Фірма	Виробнича потужність з випуску окатишів, млн. т /рік	Обсяг видобутку сирової руди, млн. т/рік	Число зайнятих на підприємстві
Minntac	US Steel	15,55	49,8	1654
Empire Iron Mining Partnership	Cleveland-Cliffs	8,53	27,6	1125
Hibbing Taconite Co	Cleveland-Cliffs	8,13	30,9	840
LTV Steel Mining Co	Cleveland-Cliffs	8,13	25,4	Н. буд.
Tilden Mining Co LC	Cleveland-Cliffs	7,93	20,9	915
National Steel Pellet Co	National Steel	5,4	18,3	450
EVTAC Mining	Independent	3,55	14,5	495
Northshore Mining Co	Cleveland-Cliffs	4,78	12,65	507
Ispat Inland Mining Co	Ispat Inland Inc	2,84	10,8	371
Усього		64,82	210,85	

Динаміка продуктивності праці на шахтах України, за даними [5-7], в цілому слідує тенденціям, характерним для гірничозбагачувальних комбінатів (див. табл. 3, рис. 2). У той же час ефективність

праці на них була в цілому помітно вище. Лідируючі позиції по цьому показнику займали шахти "Ювілейна" та ім. Фрунзе, продуктивність праці, на яких досягала в 2003 р. відповідно 1334 т/рік й 1276 т/рік.

Таблиця 3. Динаміка продуктивності праці на шахтах [1-3]

Шахта	Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.
ім. Леніна	Виробництво товарної руди, тис. т	1133	1301	1290
	Облікова чисельність персоналу, чол.	1191	1207	1329
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	951	1078	971
“Гвардійська”	Виробництво товарної руди, тис. т	1232	1385	1448
	Облікова чисельність персоналу, чол.	1262	1264	1286
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	976	1096	1126
“Жовтнева”	Виробництво товарної руди, тис. т	1156	1241	1896
	Облікова чисельність персоналу, чол.	1427	1363	1792
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	810	910	1058
“Батьківщина”	Виробництво товарної руди, тис. т	1501	1584	1678
	Облікова чисельність персоналу, чол.	1607	1556	1605
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	934	1018	1045
“Ювілейна”	Виробництво товарної руди, тис. т	1820	1842	2023
	Облікова чисельність персоналу, чол.	1532	1529	1516
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	1188	1205	1334
ім. Фрунзе	Виробництво товарної руди, тис. т	1083	1094	1132
	Облікова чисельність персоналу, чол.	919	886	887
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	1178	1235	1276
“Експлуатаційна”	Виробництво товарної руди, тис. т	3600	3780	3882
	Облікова чисельність персоналу, чол.	3878	3812	3827
	Продуктивність праці по товарній руді, т/рік	929	992	1014

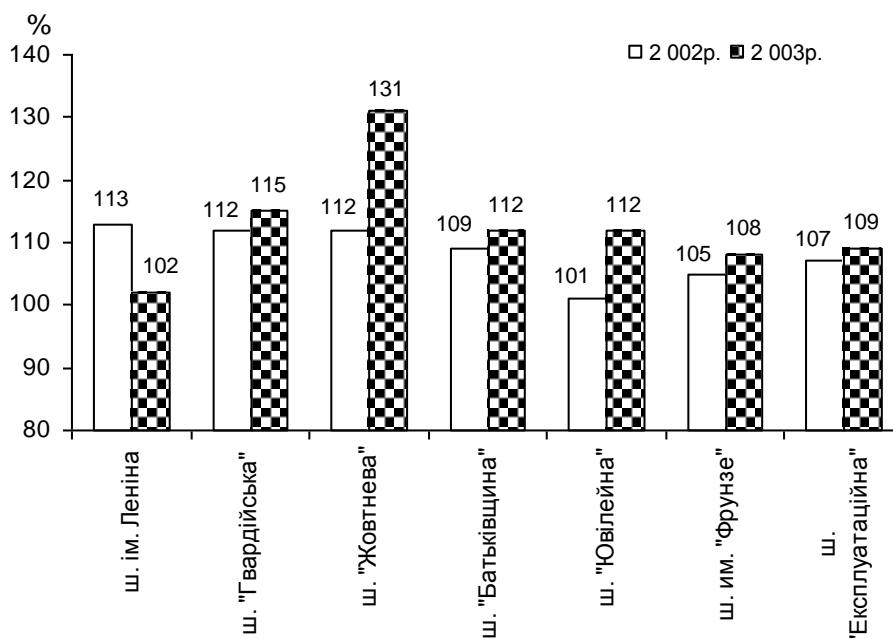

Рис. 2. Індекс продуктивності праці на шахтах (2001 р. – 100 %)

Шахта “Гвардійська” збільшила в 2003 р. чисельність персоналу в порівнянні з 2001 р. на 24 працівн., але помітне зростання виробництва товарної руди, сприяло тому, що продуктивність праці в 2003 р. зростає в 1,15 рази.

Шахта “Експлуатаційна” ЗЗРК, найбільш велика за обсягами виробництва на Україні, відрізняється й найбільш високою

чисельністю персоналу, тому продуктивність праці тут має порівняно низький рівень.

У той же час на відомому у світі шведському підземному руднику «Кіруна» при річному видобутку близько 23 млн. т працюють всього 1750 чоловік, з них – 500 на підземних роботах [9].

Найбільші рівні продуктивності праці по товарній руді на залізрудних підприємствах, досягнуті за період 2000-2003 рр., наведені на рис. 3. Максимальна продуктивність праці спостерігалась на ВАТ "ПівдГЗК" – 1903 тис. т і значно перевищувала рівень інших підприємств.

Причинами того, що сьогодні як на комбінатах, так і на шахтах країни продуктивність праці, незважаючи на в

цілому стійке зростання випуску продукції, помітно поступається періоду початку 80-х років є відносно "скромні" обсяги виробництва навіть при збільшенні чисельності працівників (у багатьох випадках), зношування основних фондів підприємств, особливо їхньої активної частини, істотне зниження кваліфікації персоналу, хронічна нестача капіталовкладень протягом тривалого періоду.

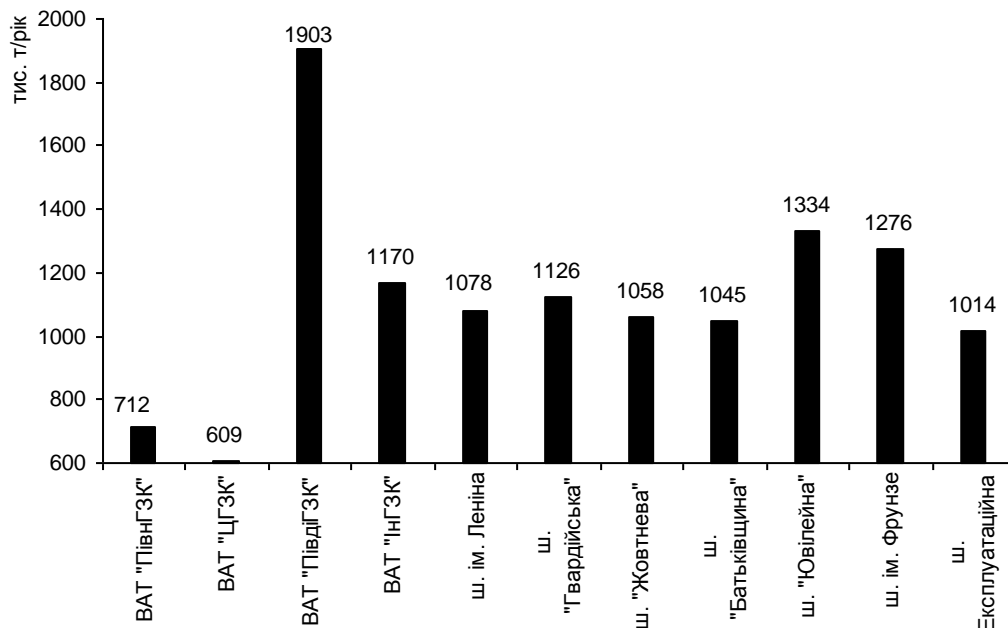

Рис. 3. Найбільші рівні продуктивності праці по товарній руді

Оскільки продуктивність праці – найважливіший інтегральний показник ефективності всього виробництва, управління її рівнем вважається пріоритетним завданням.

Для підвищення ефективності праці можуть бути використані різні міри, до яких, зокрема, варто віднести:

- удосконалення організації праці й виробництва в цілому;
- підвищення ступеня використання виробничих потужностей;
- оптимізація чисельності персоналу;
- активне відновлення устаткування й використання нових технологій;
- підвищення якості продукції і відповідно ціни її реалізації;
- ріст кваліфікації персоналу на основі використання міжнародного досвіду;
- поліпшення НДДКР.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна констатувати, що нинішній рівень продуктивності праці залізрудних підприємств України помітно поступається як показникам, характерним для періоду початку 80-х років, так і тим, що мають місце на провідних підприємствах світу; в останні роки продуктивність праці має тенденцію до збільшення; її показники на шахтах країни в цілому вищі за ті, що спостерігаються на гірничо-збагачувальних комбінатах; радикальне зростання продуктивності праці можливе за рахунок комплексу заходів, серед яких вирішальним є технічне переозброєння виробництва.

Для успішного функціонування залізрудних підприємств України, поліпшення їх позицій на світових ринках сировини рівень продуктивності праці необхідно активно наближати до міжнародного.

Подальші дослідження динаміки продуктивності праці можливо поширити на вивченні ступеню впливу окремих чинників, які сприяють зростанню цього показника і рівня витрат для реалізації проектів реконструкції залізородних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колосов В.А., Близнюков В.Г., Салганик В.А. Этапы и проблемы развития Криворожского бассейна // *Металлургическая и горнорудная промышленность*. – 2000. – № 6. – С. 55-57.

2. Воловик В.П., Домничев В.Н., Протасов В.П. Современное состояние и перспективы развития предприятий с подземным способом разработки железорудных месторождений Кривбасса // *Металлургическая и горнорудная промышленность*. – 2000. – № 5. – С. 69 – 73.

3. Воловик В.П., Голярчук Н.И., Бельченко Е.Н. Современное состояние горно-обогатительных комбинатов Кривбасса и перспективы их развития // *Металлургическая и горнорудная промышленность*. – 2000. – № 4. – С. 59-62, – № 5. – С. 80-83.

4. Технично-економічні показателі горнодобывающих предприятий Украины в 1999-2000 гг. – Кривой Рог: ГНИГРИ, 2001. – 134 с.

5. Технично-економічні показателі горнодобывающих предприятий Украины в 2001-2002 гг. – Кривой Рог: НТО ГНИГРИ, 2003. – 164 с.

6. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины в 2002-2003 гг. – Кривой Рог: ГНИГРИ, 2004. – 178 с.

7. Горнорудная промышленность УССР в 1983 г. – Кривой Рог: НИГРИ, 1984. – 244 с.

8. Дядечкин Н.И., Салганик В.А., Штанько Л.А. Тенденции в развитии железорудной промышленности Северной Америки // *Горный журнал*. – 2001. – № 7. – С. 85-87.

9. Близнюков В.Г., Салганик В.А., Штанько Л.А. Железородная промышленность мира (состояние и перспективы) // *Металлургическая и горнорудная промышленность*. – 2000. – № 2. – С.76 – 79.

ПОНОМАРЕНКО Павло Іванович – доктор технічних наук, завідувач кафедри економіки підприємства Національного гірничого університету (м. Дніпропетровськ)

Наукові інтереси:

- діяльність гірничовидобувних підприємств в умовах ринкових відносин;
- методологія економічного аналізу

СОЛОДЯНКИН Олександр Вікторович – кандидат технічних наук, доцент кафедри будівництва та геомеханіки Національного гірничого університету (м. Дніпропетровськ).

Наукові інтереси:

- механіка гірських порід;
- будівництво шахт та підземних споруд

ХАРІН Сергій Анатолійович – кандидат технічних наук, доцент кафедри менеджменту Криворізького економічного інституту Київського національного економічного університету

Наукові інтереси:

- фінансовий менеджмент;
- соціологія